

Euskalerria`ren egia: III menendez Pidal`ek ez diñoana

Erromatarren menperatzaille ekintzan sortu ziran izkuntz barrien ondorioak:

ERDI UGARTE ONEITAN - Erromatarren sarraldia: Erromatar agintariak, Kartaji- nes`ak guda-bidez eze- reztuteko naian, K.a. 218`n urtean Geneo eta Publio Kornelio Eszipion anaiak bialdu ebezan Tarragona`ra (Tarraco), euren neguko gudalategia Tarrako izenagaz berton ezarrita.

Zeza`rek gero, Biktriz (Victrix)`en idazpuruaz kolonia lez artuta eta leen orko aldeko uri-nausitasun lez izen- datuta (Hispania-Citerior), Tarrakonense`ko izenagaz geratuko zan, beren nausitasuna sendotzeko alegiñean.

Eta nai-ta gero Europa`ko Galia-bidetik ekin, Erdi-Ugarte onen Iparralde ortatik asi ziran sar- tzen eta euren nausitasuna odolkerizko guda-bi- dez ezartzen. Bide batez, Ennio`tar Kinto (K.a. 239-169) Afro`tar Publio Terenzio (K.a.185-159) eta Luzilio`tar Kaio`k (K.a. 160-104 ?), Latiña erinduten (refinar, depurar) joan zirala, Mundu guzti- ko erri-gizarteak jendekuntzazko izkuntza-lez on-artu dagian.

Euskal eta Keltiar izkuntzan bizi ziran leiñuakaz, menperatzaille- tasunezko ekintza orren bidez, Europa guztian eta erdi-ugar- te oneitan batez-be, latin-kume (romance) ugari ta erri ezberdiñak sortu ziran.

Gure Euskera`ren izkuntzazko leiñuak auzo- tutako laterritasunean bizi ziran artean adibidez: "Iparraldean eta Garona-ibai ta Auñamendien (piri- neos) bitartean Gaskoi`a", "Rodano ibaia, Lurrarteko- itsasoa ta Italia bitartean Probenzala", "Kataluña eta Balenzia`n Katalana", "Ebro-ibai`aren ur-bazterretik eta Aragoi`aren Iparraldean Nafar-Aragoi`a", "Kantabria ta Burgos bitartean Gaztelera", "Asturias-Leon bitartean Bable", eta Gallego-Portugesas, Galizia ta Portugal keltiar`en artean".

Izkelki-gaizto orreik latin-kume biurtu arte (romance) gizaldi asko igaro ziran eta gero be ez gitxiago bene- tako edo zentzunezko mintzoera bat biurtzeko.

Danetatik, Gaztelera izan zan zoriotsuena, IIIⁿ Santxo Aundiak 1.035^{ean} bere antolabidezko lurraldeak banandu ebazanean lau semeen artean asi-ta.

Gaztelako erregetza sortu zanean Uri nagusia Burgos^{en} ezarrita, 1.085^{an} Toledo Mauritarren^{gandik} artuta eta 1.230^{ean} Leon-Asturias^{eko} erregetzagaz bat eginda, sendotzen joan zalako.

Xⁿ Alfonso Jakintsuak (1.221-1.284 eta errege 1.252-1.284) emon eutson bultzaka da aundiena. Leen, bere kantzillergo^{ko} jaurkintzan Latiña Gaztelera^{zko} latin-kumeagaitik aldatu ebalako. Bigarren, jakitezko-trebetasunak eta ele-ederrak berotu edo bizkortu ebazanean arabiar eta ebraitar jakintzuak babestu ebazalako. Eta irugarren, Idazti-Deuna, Koran, Talmud, Kalila e Dimna Arabiar-kondairak eta abar asko gaztelera^{tu} ebazalako.

Eta Erdi-Ugarte onetan geien, Godo^{en} asmakuntzazko lurraldeak bir-artzera asi ziranetik, gaztelera^k zabalkuntz aundia artzen asi zalako.

Bai, 1.474^{an} Gaztela ta Aragoi ezkontza^{ren} bidez alkartu ziranean, ortik aurrera Amerika ta Filipinas^{era} be zabaldu zalako.

Gaurko Erromatar, Godo eta Katoliko^{en} asmakuntzazko aundikerien naidunak, zentzun aundiko belarrietan miñ aundiak egiten dabezan berba oneik esaten dabez: Gaztelera “España^{ko} Aberria^{ren} izkuntza biurtu zala”.

Guzur aundia dana edozein lekutatik begituta be, gaurko egunean eurak-be ez dakielako España^{ko} itzak zer esan gura dauan, gure Euskeraren izkuntzan espaina^{ren} esan guretik aurrera.

Eta guzurta^{pen} (refutaciòn) au egiteko, Menendez ta Pidal^{tar} Ramon^{ek} (1.869^{an} A-Koruñaⁿ jaio eta 1.968^{an} Madrill^{en} il zana) bere liburuan “España y su Historia” I^{go} atalean 80 orrialdeko zenbakian “Los nacionalismos” eta 81^{ean} argitu egiten dauan “La cuestiòn lingüística” idatzitakoari aurrera

urten da, guzurtagarrian ipiniko dogu.

Berak, idatzitako lan guzti oneitan asieratik “Españaⁿ”ren itzari emoten dautso leentasun edo nagusitasun guztia, erdi-ugarte oneitan Homo-Sapiens^{etik} gaur arte olan izan-balitz bezala, Menperatzaille asma-kizunezko agindu-naiari, jendekuntzaren aztura-bideko jakintzaren trebetasunean lortu diran aurrerakuntza guztiak eurenak izan balitz bezala.

Ez da konturatzen edo ez dau kontuan artzen: “JAINKOA^k ipinitako Bereztasunaren LEGE-bidetik argitu bear direla gure erri-gizarteen arrazoizko edestiak.

Olan ez-balitz, berea dan jakituri aundiagaz, erri-gizarteak, gaur gagozan-lez, bide-lokatz baten ongaizkatuta edo berezko-egi ta guzurrezko arrazoiak batera dirala bide baten naastuta izten dabezelako.

Ez da Menperatzailletasunezko maltzurkeri bidez egin dan beartutako batzangotasun ori...., gaur maltzurkerizko España^{ren} egoerak aurkeztu egiten gaituena ?.

Nortasunezko erriak, erri-zentzunezkoak bezala itzarmen bidez ondoratu edo urbildu egiten dira, danon bizi-arazoak eramankorrek egiteko.

Ez oldoztu edo gogoan izan, indarke-ritz, nortasunezkoak diran eta ez diranak zorro baten sartuta... eta naste-borraste orren bata-bestien zapalkuntzaren bidez konponketarik urtengo danik. Ortik, borroka-latzak baiño ez diralako agertzen.

Demokrazia^k, arrazoizko-orde bidez, bakotzari berea emotea eskatzen dau, danok JAINKOA^{ren} argitasuna ikusi bear dogulako. Eta zorro orren barrutik zelako argitasunera agertu ?.

Ikusi daigun “La cuestiòn lingüística”ren azalkuntzan, zer esaten dauan Menendez ta Pidal^{tar} Erramon^{ek}:

“Modernamente en los movimientos secesionistas se concede la mayor importancia a la diversidad de la lengua. Mientras la cultura tiende cada vez màs a la uniformidad universal, se valoriza màs la individualidad

de múltiples culturas menores, representadas por lenguas cuyo desarrollo histórico no puede decirse completo, en comparación con las grandes lenguas culturales. El vivo interés científico y literario despertado modernamente hacia las lenguas menos estudiadas antes, sirve de apoyo al interés político por las “pequeñas naciones”, y éste no aprecia el diferente papel que representan las grandes lenguas hegemónicas y las que no tienen una sustantividad tan firme, por no tener un cultivo tan intenso y original como las otras, ni tan continuado y sin vacíos extensos. El flamenco, el estonio, el irlandés, el catalán... vienen a tomar un valor representativo de aspiraciones políticas; lenguas que nunca fueron de cultura, como el vasco, hacen desesperados esfuerzos por querer serlo y bastarse a sí mismas. En suma, se tiende a igualar en la consideración histórica las grandes lenguas de la cultura con las pequeñas y hasta con las antes no existentes como tales”.

Urrengo lerroak irakurrita, España`ri baiezko erantzun antzeko bat egiten dautso: “A propósito debemos desde luego notar, respecto a España, que ni el mayor individualismo ibérico produjo mayor diversidad de lenguas, ni esta diversidad obró como determinante en las disgregaciones históricas que hayamos de recordar”.

“El reino de Navarra, desde su comienzo en el siglo X, usó promiscuamente dos lenguas habladas, el vasco y el dialecto navarro, afin al castellano, y como lengua escrita sólo usó el latín y el dialecto románico, pues el vasco no comenzó a escribirse algo sino en el siglo XVI”.

“Lo mismo el reino de Aragón, desde su principio en el siglo XI, fué bilingüe por su condado de Ribagorza, cuya mitad oriental habla catalán, y el bilingüismo del reino se afirmó cuando se le unió en el siglo XII el

gran condado de Barcelona, el cual desde entonces dejó de llevar vida aislada, formando un estado único con Aragón”.

“Así, pues, durante los muchos siglos en que la fuerza centrífuga del localismo estuvo en su auge, pues lo exigía el desarrollo de la vida nacional, un bilingüismo constitutivo, inextricable (difícil de desenredar, muy intrincado y confuso) se extiende por todas partes”.

Pidal`ek bere España`ren elburutasunean ez dabena esaten:

a) Erromatarren menperatzailletasuneko ta odolkerizko ekintza areitan, zelako izkuntzaren aurka sortu ziran izkelki-barrigarri aiek, ez ziranak latin-kume egin berandu arte eta zer sortu zan IV`n. mendean Niza`ko Eleiz-Batzar-Nagusitik aurrera.

b) Erdi-Ugarte oneitan, VIII ta IX`garren mendeetan sortu ziran erregetzak, zelako antolamenduaren baldintzetan sort-arazi ziran eta beartuta noren aolkularitzapean.

d) Orduko erregeen artean, zelan sartu ziran errege batzukbeartasunezkobatzagotasunaren eritzi bidean eta eritzi orreik zelan lotu eben euren maltzur-elburua izkuntz ta Nortasunetan 1.789`ko Frantzia`ko iraultzaren ostetik.

e) Gizarteko siko-genetikaren sortzen dan antzera, bardiñ sortzen da toki-izenaren agerkietan, bereztasunaren lege bardiñeko baldintzatan oñarrituta gagozelako.

f) Ortik aurrera eta gaur arte, zelako gudaalegiñak egin dira batzangotasuneko Menperatzaille eritzi orreik garaipendu daitezana.

g) Edesti orren ondorio bidez, zelako arazoetan bizi-gara gaur, gure erri-gizartetan.

Atutxa`tar Paul

Zornotza`n 2.008`An epailla`ren 25`ean

